

תורת חיים

עלון לליבון בעיות השעה

תוכן העניינים:

עמ' 1	פרידה - העורך האחראי
עמ' 2	מציאות והלכה בפסיקת ימי הביניים - איצ' בן-זמרה
עמ' 15	בזמן שאנשים מדברים התוחכים שותקים - ז' שפנייד למען תהיה וירשת את הארץ... לא תסוד... ימין ושמאל
עמ' 20	- ח"ו פרומקין
עמ' 23	מה בין סנהדרין לגדולי התורה? - מ"ע הרטום
עמ' 25	גלי עלייה ובעיותיהם - ש"פ קולבי
עמ' 29	הקיסוב הרעיוני והחברתי במדינת ישראל - הרקע להקמת "ארץ המדה" - י' כרמל
עמ' 32	פיוט שטרם פורסם לשבת חול המועד של פסח - י"נ פאוונצ'לו פנקסו של מוהל בן רומא מהמאה הי"ח (1715-1737)
עמ' 36	- מ"א פיאטלי
עמ' 43	מחקר ותכנון בבית-שאן - ח"ו וולטרא
עמ' 48	"בצלם" - דעת תורה, הונאת-דעה, או "צלם בהיכל"? - א' כרמל
עמ' 49	החוג ללימוד בעיות השעה לאור התורה
עמ' 56	מפתח המאמרים שפורסמו ב"תורת חיים"

יוצא לאור מטעם אגודת "תורת-חיים"
ערב ראש השנה תשנ"א
גיליון: 2-131

Farewell (Editor-in-Chief, p. 1): Since none of our younger members have offered to continue the voluntary work of "Torath Chayim"'s veterans in its 36 years of activity, we are obliged to close down, trusting that like-minded persons and groups (Machon Tzomet, Eretz Chemda and others) will continue along our lines.

Reality and Halacha in Decisions of Medieval Sages (E. C. Ben-Zimra, p. 2): (a) Since Torah was given to us to live by, Sages of every generation, of greater or lesser learning, have authority to decide on their generation's queries, within framework of Torah. They can hand down decisions or accept local law or custom. Procedures include: placing a specific Torah command in abeyance, overriding it by an emergency regulation, appropriating private property for public good, overriding family law e.g. to secure women's rights, special decisions to preserve peace, and to avoid loss of life, suffering or heavy financial loss, custom overriding Halacha in financial matters, recognition of local non-Jewish law, and of latest rather than earlier decisions, deviation from laws if circumstances calling for them have changed. (b) Examples of above principles in action in various fields (with rabbis' justification for their decisions): General (orderly synagogue prayer, orphans' fund charging high interest rate, non-cancellation of loans by Sabbatical year, force of custom in money matters, taxation according to local custom, cancellation of past enactment that did not gain general acceptance, or reason for which no longer holds); Public law (authorising Diaspora communities to enforce majority rule and so strengthen their faith and resistance to attack); Penal law (to protect community from lawbreakers, talebearers to non-Jewish rulers, men-of violence); Commercial law (relaxation of laws against trading in 'requisites of Gentile worship, on their rest day, or acceptance of their oath, allowing non-Jew to open one's business or collect one's debts on Shabbat); Gentiles' Law (submission to it, provided ruler and his currency are recognised in land, his law is non-discriminatory and punishments not collective, and that Torah permissions and prohibitions, especially in family matters, are not infringed); Family law and women's status (combination of wedding sanctification and celebration to prevent putting bride to shame in interval, as also requirement to publish occasion of marriage, perform it in presence of quorum - "minyan" - by rabbi or other qualified person, annulment of marriage if a condition is unfulfilled, Rabbenu Gershom's enactments supporting monogamy, renunciation of levirate marriage); Law of Sanctification of Holy Name (recognition of continued Jewishness of Marranos to ease re-acceptance into community even if return was delayed, invalidating Marrano woman's cohabitation with non-Jew to allow her to rejoin her previous husband, declaring Christianity non-idolatrous, as Islam by Rambam earlier, consideration for those who performed Kiddush ha-Shem). (c) With all their flexibility, medieval Sages set strict limits: no enactment could desecrate Holy Name, it must be "in Name of Heaven", a written Torah law could not be directly contravened, an enactment must be constructive, acceptable and enforceable, it must not discriminate against a minority or individuals, nor be retrospective, Halacha cannot be overridden except in commercial matters, enactments must maintain justice and promote peace, and must have support from Torah. The great authorities of recent times have kept to above principles; may to-day's follow their constructive lead.

While People talk, Guns stay silent (Z. Spanier, p. 15): Social structure of eastern Europe is changing rapidly, ours hardly at all in 42 years. Observant Jews are still divided: to some their religion dictates separateness from general populace; others it obliges to face problems of a modern country and its peoples. Between us and Arabs, agreement on living together is preferable to drastic separation. The national-religious have hardly built a bridge between Orthodox and Secular, but they make gradual progress themselves; they can best explain and popularise Judaism, especially to new immigrants from Russia. Wars do not solve problems; discussion at least brings a solution nearer. With the Arabs, while staying on our guard, we must keep lines of discussion open. Among ourselves, facing a common lot, this is the only way.

So that you may live and inherit the Land ... do not turn ... Right or Left (H. J. Frumkin, p. 20): Since our Unity Government was dissolved, unseemly tactics to tempt wavering Knesset members Left or Right have aroused

העורך האחראי: מנחם עמנואל הרטום
כתובת המערכת: ת"ד 3776, ירושלים 036-91
טל' 524664

פנקסו של מוהל בן רומא מהמאה הי"ח (1737-1715) (*)

באוסף כתבי היד של בית המדרש לרבנים האיטלקי, הנשמר עתה במרכז הביבליוגרפי של יהדות איטליה ברומא, מצוי פנקסו של המוהל חזקיה חי (ויאונטי) שפעל, לפי המסתבר, ברומא בין השנים 1715 ו-1737(1).

בכתב היד נרשמו בעברית 35 בריתות מילה; על כל אחת מהן ציין בדרך כלל המחבר גם את התאריך העברי וגם את התאריך הגריגוריאני של המילה (אגב כמה שגיאות בהתאמה בין התאריכים), את שמו של אבי הבן וכמובן את שמו של הנימול. כאשר העניין בבניו ובנכדו של המוהל עצמו, רישום העובדות מדויק יותר, נרשם יותר ועל כן גם נרחב יותר: רבים פסקו המקרא המהללים את השמחה וזכרים גם שמות בעלי הברית (הסנדקים) הנוכחים בברית המילה. אפשר אולי לקבוע, בשל המספר הקטן של בריתות שנרשמו בפנקס, כי המחבר שימש מוהל רק בנסיבות מיוחדות, אולי כשהזמינו אותו ידידים וקרובים, או – מותר להניח – בתור חבר של חברת בעלי הברית שנוסדה ברומא בוודאי לפני שנת 1738(2).

בפנקס הקטן, שכותרתו "מכתב ליחזקיה", המלה "חזקיה" רומזת בוודאי על שם המחבר-המוהל, ובשום מקום אין הוא נזכר בשמו המלא. שם המשפחה מתברר, לדעתי, ממה שנכתב בקשר לברית העשרים ושבע: "...מלתי בנו של כמר יוסף חי אחי... ונקרא שמו בישראל יעקב בשם אבינו ז"ל: שם השם חי מקביל לשם המשפחה ויאונטי, תרגום השם הצרפתי ויאונט(3). אמנם אפשר יהיה להקשות שכאן חי היה שם שני של יוסף (תרגום ויטו או ויטא) ושם המשפחה הושמט; אך נראה לי שאפשר לשלול השערה כזאת, גם כי זוג השמות יוסף חי אינו שכיח במיוחד אצל יהודי איטליה בכלל ואצל יהודי רומא בפרט, וגם כי בשאר 34 הבריתות לא שכח המחבר אפילו פעם אחת לרשום את שמות המשפחה. אם מה שנאמר עד כה נכון, המוהל, שכנראה שמו חזקיה חי, נקרא באיטלקית אייזיקה (הצורה האיטלקית של חזקיה) ויאונטי ויוסף חי אחי – ג'יוספה ויאונטי(4).

על פי השמות המובאים בפנקס ועל פי בדיקת שמות המשפחה הנוכחים בו, כפי שמציין שמואל ריקרדו דייסיני(5), בוודאי מקורו של הפנקס היא העיר רומא, אף אם הנתונים הפאלאוגרפיים אינם עולים בקנה אחד עם תוצאות המחקר של השמות(6).

(*) אני רוצה להודות לרב פרופ' יהודה גלו פאוונצ'לו על אשר הפנה את תשומת לבי אל כתב היד ואל הרב ד"ר שמואל ריקרדו דייסיני על אשר הרשה לי לעיין בקטלוג, הנזכר להלן, לפני פרסומי.

(1) כתב יד מס' 103; ראה R. di Segni, *Catalogue of the Manuscripts of the Collegio Rabbinnico Italiano*, Rome, Italy (תחב מכבש הדפוס). באוסף נשמרים שני פנקסים נוספים של מוהלים, כתבי יד 111 ו-112.

(2) G. Sermoneta, *Una vertenza tra i circoncisori e la Confraternita dei compari nella Roma ebraica*, *Annuario di Studi ebraici*, del primo Ottocento, (1985-1987), ע' 219 והערך 7a.

(3) V. Colomi, *La corrispondenza fra nomi ebraici e nomi locali nella prassi dell'ebraismo italiano*, (1983), ע' 695.

(4) אשר להקבלה בין שמות אלו ראה ו' קולורני, *La corrispondenza...*, ע' 723, 748-749. ייזכר עוד שבין יהודי רומא השם צ'סארי מקביל לשם העברי ישראל, ולא לשם חזקיה, הנשמר באיטלקית בדרך כלל. יוסף חי (ג'וספה ויאונטי) הוא לפי הנראה בעל הרכוש המוזכר אצל A. Milano, *Il ghetto di Roma*, רומא, 1964, ע' 171, וב-Catalogo della mostra permanente della Comunità Israelitica di Roma, ע' 14, מס' 56.

(5) ר' דייסיני, הנ"ל, שם.

(6) R. Di Segni, *Note sulla scrittura ebraica a Roma dal 1561*, "Israel, Un decennio", 1974-1984, רומא, 1948, ע' 232.

מטרת דפים אלו היא להביא לתשומת לב החוקרים תעודה, שלא פורסמה עד כה, על זכרונות משפחה, הוצר חי התרבות המעומעמים של ג'טו רומא בתחילת המאה הי"ח(7), הבא להתווסף על פנקסים אחרים של מוהלים בני איטליה, שכבר פורסמו(8).

הלאה מתפרסמים קטעים ובחרים של כתב היד(9).

מרדכי אנג'לו פיאטלי

(7) על תולדות יהודי רומא במאה הי"ח ראה: E. Natali, *Il ghetto di Roma*, רומא, 1887 (הדפסה חדשה בולוניה, A. Berliner, 1891); M. Rodocanachi, *Le St. Siège et les Juifs, Le Ghetto à Rome*; ברלין, 1893; H. Vogelstein, P. Rieger, *Geschichte der Juden in Rom*; ברלין, 1896; G. Blustein, *Storia degli ebrei in Roma*, רומא, 1921; א' מילאנו, הנ"ל; אך בעיקר י"ב ס'רמוניטא, התרבות היהודית ברומא במאה הי"ח לאורן של תעודות חדשות, איטליה יודאיקה, ג', 1989, ע' 69-96 (חלק עברי); ועוד: R. Di Segni, *Gli studi medici di Jehudà Gonzaga ebreo romano del primo Settecento*; ירושלים, 1986, ע' 248-264 (חלק איטלקי); G. B. Sermoneta, *Ratto della Signora Anna del Monte trattenuta a Catecumeni tredici giorni dalli 6 fino alli 19 maggio 1749*, רומא, 1989 (למעשה 1990).

E. S. Artom, *Il registro di un circoncisore astigiano (sec. XVIII-XIX)*, "La Rassegna mensile" (8) A. Ravenna, *Appunti storici*; 187-173, ע' di Israel" XVI (1950), scritti in onore di Riccardo Bachi E. ; 382-377, 311-305, ע' sulle Comunità del Lazio, "Rassegna mensile di Israel" XVII (1951) Toaff, *Il registro del Mohel astigiano Shemuel Jarach*, "Studi sull'ebraismo italiano in memoria di Cecil Roth", רומא, 1974, ע' 281-303; ר' בונפיל, ידיעות חדשות לתולדות חייו של ר' מנחם עזריה מטאנו ותקופתו, "פרקים בתולדות החברה היהודית בימי הביניים ובעת החדשה", מוקדשים לפרופ' יעקב כץ, ירושלים, 1980, ע' 98-135; א' טואף, פנקס הנימולים של משה יעקב אוטולנגי (ליורנו, 1863-1879), "ממרח וממערב", 1986, ע' 109-135; ע' לוצאטו, פנקס הנימולים של יחיאל כלבי (וירוא, 1807-1846), "אסופות", ספר ב', ירושלים, 1988, ע' 373-407.

(9) הושמטו הקטעים שלא כללו ידיעות בעלות חשיבות היסטורית.

[שער הספר, ע' 1 א]: מכתב לחזקיה(1), אשר רצה להעלות בספר אלה שמות בני ישראל זכרון לבני ישראל הנימולים על ידו, איש על מקומו יבא בשלום(2), במספר שמות כל זכר לגלגלותם(3) לחולדותם לבית אבותם(4)...

[עמ' 2 ב, שורה ו':] ויהי היום ויפטר אלקים את רחמה של אשתי, החכמה החשובה מרת מילא תמיא [תבורך נמשי אהל(5)] וילדה לי בן זכר בליל ג' בשבת בשבע שעות בקירוב לחדש שבט התע"ה ליצירה; ליהודים היתה אורה ושמחה(6) כי בא בן זכר לעולם...

(1) ישעיה כ"ח, ט'.

(2) שמות כ"ח, כ"ג.

(3) במדבר א', ב'.

(4) דברי הימים א' ד', ד'.

(5) על פי שופטים ה', כ"ד.

(6) אסתר ח', ט"ז.

[עמ' 4 ב, שורה ג': א] בסיעתא דשמיא הללויה הללי נפשי את ה' (7); אברכה את ה' בכל עת תמיד תהללו בפי (8), אשר הגדיל ה' לעשות (9) עמי שהחייני וקיימני הגיעני לזמן הזה להכניסו בביתו של א'א [אברהם אבינו] ע'ה [עליו השלום] לבני חביבי ילד שעשועים (10) הנ'ל [הנוכח לעיל] בעצם היום הזה, יום שמיני ללידתו שהוא יום שלישי בשבת לחדש הנ'ל שנת הנ'ל וכרתית את ערלת בשרו על ברכי היקרים ומעולים [עמ' 5] כה'ר [כבוד הרב] אבא מרי וחותני יצ'ו [ישמרם צורם ויחיים] וקראתי שמו בישראל יעקב יצ'ו, ופדיתיו בזמנו כתורה וכהלכה מבן חדש ימים בחמש סלעים, כאשר צוני ה' אלקים על ידי היקר כה'ר שמואל כהן ה' ישמרהו ויחיהו ...

[עמ' 6 ב: א] זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו (11) בשמחת בית השואבה (12) בחדוה וגילה ... [עמ' 6 ב, שורה ט':] כי יסף ה' לי בן אחר (13) מאשתי הנ'ל, באחד בשבת בששה עשר שעות וחצי בקירוב ב'ך ב'רך ישראל לחדש (14) [עמ' 7] ומל ה' את לבבך ואת לבב זרעך (15) שנת התפ'א ליצירה, ומלתי אותו בן שמונת ימים ללידתו על ברכי היקרים ומעולים כה'ר יהודא סירינא ומרדכי פריסולונו יצ'ו, והם בעלי ברית, וקראתי שמו בישראל שלמה יצ'ו, יהי אלקיו עמו (16) ...

[עמ' 7 ב, שורה ד': ב] הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר (17) ובתלתא הוא חזקה לפיכך אני חייב להודות (18) לה' כי טוב כי לעולם חסדו (19) כי לא פעם אחד ולא שנים הקרה ה' אלקים לפני דבר מצוה הנ'ל כי עד השלישי אני בא, אם כן תהלת ה' ידבר פי (20) ... [עמ' 8 א, שורה ד':] והוא כי בעצם היום הזה שהוא ביום י'ד לחדש י'נארו אלף תשכ'ה לחשבונם, מלתי בנו של כמר יהודא לימינטאני יצ'ו ונקרא שמו בישראל מנחם יצ'ו, הקב'ה [הקדוש ברוך הוא] יגדלהו לתורה לחופה ולמצות ולמעש'ים טובים [אמ'ן כן יהי רצון].

[עמ' 8 ב: ג] לזטי'א [לזכרון טוב יהיה אמ'ן] איך ביום ט' לחדש מרצו [1725?] מלתי בנו של כמר יהודא מסיני יצ'ו ונקרא שמו בישראל יצחק יצ'ו, הקב'ה יגדלהו לתורה לחופה ולמצות ולמעש' אכיר.

ד) לזטי'א איך ביום כ'ו לחדש מאגיו אלף תשכ'ו לחשבונם, מלתי בנו של כמר מרדכי פריסולונו יצ'ו, ונקרא שמו בישראל שלמה יצ'ו, הקב'ה ...

(7) תהילים קמ"ו, א.

(8) תהילים ל"ד, ב.

(9) תהילים קכ"ו, ג.

(10) ירמיה ל"א, י"ט.

(11) תהילים קי"ח, כ"ד.

(12) משנה סוכה ה', א.

(13) בראשית ל', כ"ד.

(14) בראשית מ"ה, כ'.

(15) דברים ל', ו'; ראשי התיבות של "את לבבך ואת לבב" רומזים על אלול.

(16) במדבר כ"ג, כ"א.

(17) איוב ל"ג, כ"ט.

(18) על פי משנה פסחים י', ה'.

(19) תהילים קי"ח, א.

(20) תהילים קמ"ה, כ"א.

ה) [עמ' 9 א] לזטי'א איך ביום ג' כ"ח לחדש טבת שנת התפ'ז ליצירה שהוא כ"א לחדש י'נארו אלף תשכ'ז לחשבונם, מלתי בנו של כמר יעקב פונארו יצ'ו, ונקרא שמו בישראל שלמה יצ'ו, הקב'ה ...

ו) לזטי'א איך ביום י"ו לחדש כסליו שנת התפ'ז ליצירה, שהוא כ"ח לחדש נובימברי אלף תשכ'ז לחשבונם, מלתי בנו של כמר מרדכי מקסטרו, ונקרא שמו בישראל בנימין יצ'ו, הקב'ה ...

[עמ' 9 ב: ד] לזטי'א איך ביום [!] לחדש כסליו התפ'ט [התפ"ח] ליצירה, מלתי בנו של כמר יוסף בריציואל [בר רפאל?] יצ'ו ונקרא שמו בישראל בנימין יצ'ו, הקב'ה ...

ח) לזטי'א איך ביום כ"ט לחדש מאגיו אלף תשכ"ח לחשבונם, שהוא י"ט לחדש סיון התפ"ח ליצירה, מלתי בנו של כמר מרדכי מארינו יצ'ו, ונקרא שמו בישראל יצחק יצ'ו, [עמ' 11 ט] הקב'ה ...

[ט] לזטי'א איך ביום ט' לחדש מרצו אלף תש"ל לחשבו' מלתי בנו של כמר שמואל מלאנגווילארא יצ'ו, ונקרא שמו בישראל יחזקאל יצ'ו, הקב'ה ...

י) לזטי'א איך ביום ב' כ"ט לחדש אלול שנת הת"פ [צ"ל הת"צ] ליצירה שהוא י"א לחדש ספטמברי אלף תש"ל לחשבונם, מלתי בנו של כמר ישראל בר שבתי מההר יצ'ו (21) ונקרא שמו בישראל שבתי שמואל יצ'ו [עמ' 11 ב] הקב'ה ...

יא) לזטי'א איך ביום ג' י"ח לידש טבת שנת הת"צ ליצירה שהוא כ"ו לחדש דיצימברי אלף תש"ל לחשבונם [?], מלתי בנו של כמר יהודא מסיני'א יצ'ו ונקרא שמו בישראל שבתי יצ'ו, הקב'ה ...

יב) לזטי'א איך ביום ב' כ"ג לחדש טבת [עמ' 12] התצ"א ליצירה שהוא י"א לחדש גינארו אלף תש"א לחשבונם [?], מלתי בנו של כמר יהודא בר שלמה לימינטאני יצ'ו ונקרא שמו בישראל יוסף יצ'ו, הקב'ה ...

יג) לזטי'א איך ביום ד' כ"ד לחדש שבט התצ"א ליצירה שהוא א' גינארו אלף תש"א לחשבונם [?] מלתי בנו של כמר יהושוע סרמוניטא יצ'ו ונקרא שמו בישראל שבתי משה יצ'ו, הקב'ה ...

יד) [עמ' 12 ב] לזטי'א איך ביום א' כ"ח לחדש שבט שנת התצ"א ליצירה שהוא ד' פיברארו אלף תש"א לחשבונם מלתי בנו של כמר מרדכי בר שלמה מריני יצ'ו ונקרא שמו בישראל יוסף יצ'ו, הקב'ה ...

יה) לזטי'א איך ביום ד' כ"ב לחדש ואדר שנת התצ"א ליצירה שהוא כ"ז לחדש מרצו אלף תש"א לחשבונם מלתי בנו של כמר מרדכי מקאסטרו יצ'ו ונקרא שמו בישראל יצחק יצ'ו, הקב'ה ... [עמ' 13 א]

יו) לזטי'א איך ביום ג' כ"ז לחדש תמוז התצ"א ליצירה שהוא ל"א לחדש לוליו אלף תש"א לחשבונם מלתי בנו של כמר יוסף סירינא יצ'ו ונקרא שמו בישראל יוסף יעקב יצ'ו, הקב'ה ...

יז) לזטי'א איך ביום ב' לחדש אלול שנת התצ"א [עמ' 13 ב] ליצירה שהוא כ"א סטימברי אלף תש"א לחשבונם מלתי בנו של כמר שבתי בר דוד סירינא יצ'ו ונקרא שמו בישראל יצחק יצ'ו, הקב'ה ...

יח) לזטי'א איך ביום ש"ק [שבת קודש] י"ך לחדש טבת שנת התצ"ב ליצירה שהוא י"ב לחדש גינארו שנת אלף תש"א [צ"ל תש"ב] לחשבונם מלתי בנו של כמר מרדכי קאלי'א יצ'ו ונקרא שמו בישראל משה בנימין יצ'ו, הקב'ה ...

(21) אולי הוא שבתי מההר (סאבאטו דל-מונטי), בעל רכוש מרומא, שהזכיר מילאנו, Il ghetto..., הנ"ל, ע' 171.

(ט) [עמ' 14 א] לזטייא איך ביום ו' כ' לחדש טבת שנת התצ"ב ליצירה שהוא י"ח לחדש גינארו אלף השלי"ב לחשבונם, מלתי בנו של כמר משה שונאק יצ"ו ונקרא שמו בישראל יהודא יצ"ו, הקב"ה...

(כ) לזטייא איך ביום ד' י"א לחדש סיון שנת התצ"ב ליצירה שהוא ד' ייוניו אלף השלי"ב לחשבונם מלתי בנו של כמר שלמה פאונצילו יצ"ו ונקרא שמו בישראל דוד יצחק יצ"ו, הקב"ה...

(כא) לזטייא איך ביום [עמ' 14 ב] ה' כ"ד לחדש תמוז שנת התצ"ב ליצירה שהוא י"ז לחדש לוליו אלף השלי"ב לחשבונם מלתי את בנו של כמר שבתאי בר יוסף מסיני יצ"ו ונקרא שמו בישראל אליהו יצ"ו, הקב"ה...

(כב) לזטייא איך ביום ב' ד' לחדש אלול שנת התצ"ב ליצירה שהוא כ"ה לחדש אגוסטו אלף השלי"ב לחשבונם מלתי בנו של כמר יצחק מלאנגוילארא יצ"ו לסוף ל"ב ימים ללידתו ונקרא שמו בישראל שלמה יצ"ו, הקב"ה...

(כג) [עמ' 16 א] לזטייא איך ביום ו' כ"ה לחדש שבט שנת התצ"ג ליצירה שהוא כ"ז לחדש פיברארו אלף השלי"ג מלתי בנו של כמר יהודא בר מתתיה מסיני יצ"ו ונקרא שמו בישראל שלמה יצחק יצ"ו, הקב"ה...

(כד) לזטייא איך ביום ד' י"ז לחדש אדר שנת התצ"ג ליצירה שהוא ד' מרצו אלף השלי"ג לחשבונם מלתי בנו של כמר יהודא בר שלמה לימנטאני יצ"ו ונקרא שמו בישראל יוסף שבתאי יצ"ו, הקב"ה...

(כה) [עמ' 16 ב] לזטייא איך ביום ש"ק כ"א לחדש תמוז התצ"ג ליצירה שהוא ד' לוליו אלף השלי"ג לחשבונם מלתי בנו של כמר יהושע פיאצא יצ"ו ונקרא שמו בישראל ראובן מנוח יצ"ו, הקב"ה...

(כו) לזטייא איך ביום א' ז' לחדש אב שנת התצ"ג ליצירה שהוא י"ט לחדש לוליו אלף השלי"ג לחשבונם מלתי בנו של כמר ישעיה פירושא יצ"ו ונקרא שמו בישראל אהרן יצ"ו, הקב"ה...

(כז) [עמ' 17 א] לזטייא איך ביום ו' ערב כפור שנת התצ"ד ליצירה שהוא י"ח לחדש סטימברי אלף השלי"ג לחשבונם מלתי בנו של כמר יוסף חי אחי יצ"ו ובעלי ברית היו כה"ר יוסף מפליסטרינו יצ"ו וכה"ר שבתאי מסיני גר"ו [נטרה רחמנא ופרקה] (22) ונקרא שמו בישראל יעקב בשם אבינו ז"ל [זכרונו לברכה], הקב"ה...

(כח) לזטייא איך ביום א' י"ח לחדש אדר ראשון שנת התצ"ד ליצירה מלתי בנו של כ' יהודא מסיני יצ"ו לשלושים יום ללידתו ונקרא שמו [עמ' 17 ב] בישראל חנניה יצ"ו, הקב"ה...

(כט) לזטייא איך ביום ג' כ"ז לחדש אדר ראשון שנת התצ"ד ליצירה מלתי בנו של כמר שבתאי סרמוניטא יצ"ו ונקרא שמו בישראל עזריאל יצ"ו, הקב"ה...

(ל) לזטייא איך ביום ג' כ"ח לחדש סיון שנת התצ"ד ליצירה שהוא כ"ב יוניו אלף השלי"ד לחשבונם מלתי בנו של כמר מרדכי מקאלייא יצ"ו ונקרא [עמ' 18 א] שמו בישראל [1], הקב"ה...

(לא) לזטייא איך ביום ו' י"ג לחדש סיון שנת התצ"ה ליצירה ג' לחדש יוניו אלף השלי"ה לחשבונם מלתי בנו של כמר מרדכי בר שלמה מארינו ונקרא שמו בישראל שמואל יצ"ו, הקב"ה...

(22) המדובר, כנראה, בשבתאי מסיני (סאבאטו דייסיני), רב ראשי ומנהל ישיבת רומא מ-1730 עד 1750; השווה ברלינר, Geschichte... הר"ל, כרך ב', חלק ב', ע' 81, 102, 191; פוגלשטיין-ריגר, Geschichte... הר"ל, ב', ע' 276, 281-282; ש' אסף, מקורות ותולדות החינוך בישראל, חל אביב 1931, ע' 203-204; N. Pavoncello, Una poesia ebraica in onore della Confraternita 'Ez Chayim in Roma ghetto... הר"ל, ע' 249-250, 394; סירמוניטא, Tredici... הר"ל, ע' 284-285, ביבליוגרפיה אצל סירמוניטא, התרבות... הר"ל, ע' 74, הערה 12.

(לב) לזטייא איך ביום ו' ט"ו לחדש טבת שנת התצ"ו ליצירה ל' דיצימברי אלף השלי"ה לחשבון [עמ' 18 ב] מלתי בנו של כמר ישעיה פירושה וקראתי שמו בישראל יהודא יצ"ו, הקב"ה...

(לג) לזטייא איך ביום ה' ט"ז אלול שנת הנ"ל כ"ג אגוסטו אלף השלי"ו לחשבונם מלתי בן של כמר שבתאי סרינה וקראתי שמו בישראל משה, הקב"ה...

(לד) לזטייא איך ביום ג' שהוא כ"ה לחדש אדר ראשון שנת התצ"ו [צ"ל התצ"ז] ליצירה שהוא כ"ו [עמ' 19 א] לחדש פיברארו אלף השלי"ז לחשבונם מלתי בן של כמר משה שונאק וקראתי שמו בישראל ישראל יצ"ו, הקב"ה...

מפתח השמות

האות שאחרי כל שם מציינת את סימן המילה; האות (מ) מציינת את מאמר הפתיחה.

פאונצילו: דוד יצחק כ שלמה כ	מסיני (מסיני): אליהו כא חנניה כח יהודה ג, יא, כח יהודה כג יוסף כא יצחק ג מתתיה כג שבחאי כא, כז שלמה יצחק כג	ברייאל (בר רפאל?): יחזקאל ט יצחק כב שלמה כב שמואל ט
סונאר: יעקב ה שלמה ה	מפליסטרינו: יוסף כז	ח: יוסף כז יעקב (אבי המוהל) (מ); כז יעקב (בן המוהל) כז יעקב (בן יוסף) כז
מיאצא: יהושע כה ראובן מנוח כה	מריני: יוסף יד מרדכי יד שלמה יד	כהן: שמואל (מ) לימינטאני: יהודה ב, יב, כד יוסף יב יוסף שבתאי כד ישראל מנחם ב שלמה יב, כד
פירושא: אהרן כז יהודה לב ישעיה כז, לב	מריני: יוסף יד מרדכי יד שלמה יד	מאנגוילארא: יחזקאל ט יצחק ח שלמה כב שמואל ט
פריסולונו: מרדכי א, ד שלמה ד	מריני: יוסף יד מרדכי יד שלמה יד	מארינו: יצחק ח מרדכי ח, לא שלמה לא שמואל לא
קאלייא: מרדכי יח, ל משה בנימין יח ? ל	סרינה: דוד יז יהודה א יוסף טז יוסף יעקב טז יצחק יז משה לג שבחאי יז, לג	מהר: ישראל י שבחאי י שבחאי שמואל י
שונאק: יהודה יט ישראל לד משה יט, לד	סרמוניטא: יהושע יג עזריאל כט שבחאי כט שבחאי משה יג	

מחקר ותכנון בבית-שאן

במוצאי תשעה באב השיט (4.8.49), הגעתי באונייה מבארי (1) לנמל חיפה. זה היה ביקורי הראשון בארץ-ישראל. ראיתי משמעות מיוחדת להימצא על אדמתנו בתום שלושת השבועות שבין המצרים. מחיפה נסעתי מיד לקיבוץ שדה-אליהו, ושם המתינו לי ידידים אחדים. קצת לפני חצות עברתי בבית-שאן. רוב הבתים מבולח שחורה עמדו עדיין על תלם וצורותיהם הגיאומטריות התבלטו באור הירח. למחרת חזרתי והסתובבתי ברחובות ובסימטאות של העיר העתיקה (טרם תוכננו והוקמו השכונות החדשות). התרשמתי ממרקם הבינוי (שהתגשם במשך אלפי שנים) ומהשילוב המוצלח בין בנייני ציבור (כגון האכסנייה התורכית והמצודה) לבין בתים פרטיים. רוב הבתים עמדו מסביב לחצרות רחבות ונטועות, על פי קריטריון האדריכלות המתאימה לאקלים של אגן הירדן בכלל ושל בקעת בית-שאן בפרט. גם המים הזורמים בנחלים ובתעלות נראו כגורם הממתן את האקלים. זכרתי את המלים שכתב ר' אישתורי הפרחי בספרו 'כפתור ופרח', בבית-שאן עצמה, בשנת פ"ב (1322): "בית-שאן למנשה, אשר בה ישיבתי בחרתי, יושבת על מים רבים, מי מנוחות וארץ חמדה ומבורכת ושבעת שמחות כגן השם תוציא צמחה ולגן עדן פתחה".

בתום ביקורי בארץ חזרתי לאיטליה. אז כתבתי סקירה על בית-שאן ועל כל אגן הירדן, ופרסמתי אותו בכרך 4 של Urbanistica (נתקבלתי במערכת כתב-עת זה כעורך המדור הישראלי). תוכן הסקירה היה גם נושא להרצאותי בבתי הספר של C.I.A.M. (ועידות בין-לאומיות לארכיטקטורה מודרנית) לארכיטקטורה ולבינוי הערים.

בשנת תשי"א – 1951 קיבלתי הזמנה מהנהלת אגף התכנון (אז במסגרת משרד ראש הממשלה, הקריה, תל-אביב). עליתי ארצה ועבדתי באגף הנ"ל. במסגרת עבודתי קיימתי סיורים ומחקר בסיסי בבית-שאן ובסביבותיה. הגעתי למסקנה כי יש לתכנן פארק לאומי על שטח של 1500 דונם בערך, שיכלול אתרים היסטוריים (כגון התל, התיאטרון הרומי, הקארדו, הגשר הרומי והמנזר הביזאנטי) ואתרי נוף (כגון פלגי מים וצמחייה אקולוגית הצומחת לידם) על שני הגדות של נחל חרוד. עלי להזכיר כי נתוני האקולוגיה (במובן של מדע היחסים בין כל יצור חי לבין סביבתו הפיסית והביולוגית, ולא במובן המוטעה שרבים מייחסים לה עכשיו) הובאו בחשבון בעריכת תכנית האב לפארקים הלאומיים ולשטחי הטבע המוגנים (לפי המונחים דאז).

הצעתי לפארק לאומי בית-שאן נתקבלה במסגרת תכנית האב הנ"ל ובמסגרת תכנית המתאר המקומית לעיר. אולם עברו כשבע שנים (עד שנת תשי"ח – 1958) עד שיכולתי לערוך תכנית מפורטת לפארק. תכנית זו קיבלה את המספר הסידורי המחוזי ג/344. יש לציין כי התכנית נערכה לפני שאושר חוק הגנים הלאומיים ושמורות הטבע ולכן לפני הקמת רשות הגנים הלאומיים. התכנית הופקדה ואחר כך אושרה למתן חוקף. בהסתמך על תכנית זו הוכרז הגן (הפארק) הלאומי על ידי שר הפנים.

(1) בארי, בירת מחוז פוליה, הוגדרה בימי הביניים כעיר ואם בישראל. באוניאה, עיירה במחוז, נולד שבתי בן אברהם דונולו, איש מפורסם בתולדות יהדות איטליה ובתולדות הרפואה בעולם כולו.

לוח א' מספר המילות לפי שנים

מספר הנימולים	השנה
1	1715
1	1721
1	1725
2	1726
2	1727
2	1728
3	1730
6	1731
5	1732
5	1733
3	1734
2	1735
1	1736
1	1737
35	בסך הכול

